

Tomasz Chachulski

"Antynomie Oświecenia"

Biuletyn Polonistyczny 32/3-4 (114-115), 112-116

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

"ANTYNOMIE OŚWIECENIA"

(Wrocław, 20-22 X 1988)

W dniach 20-22 października 1988 r. odbyła się we Wrocławiu sesja naukowa, zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, Pracownię Oświecenia IBL PAN i Komisję Nauk Filologicznych przy Oddziale PAN we Wrocławiu. Sesja poświęcona była pamięci profesora Tadeusza Mikulskiego, którego trzydziesta rocznica śmierci minęła 26 sierpnia 1988 roku. W gmachu Wydziału Filologicznego UWr. zebrali się przyjaciele, współpracownicy i uczniowie Profesora oraz poloniści z wielu ośrodków kraju. Bezpośrednio po otwarciu sesji przekazano obecnej na obradach rodzinie Tadeusza Mikulskiego odznaczenie, przyznane Profesorowi pośmiertnie przez prezydenta miasta za zasługi w organizowaniu szkolnictwa wyższego we Wrocławiu.

Organizatorzy sesji podzielili zaproponowane osiemnaście referatów na cztery grupy tematyczne. Pierwsza poświęcona była pamięci profesora Mikulskiego, druga grupowała wypowiedzi dotyczące Ignacego Krasickiego, trzecia zbierała teksty podejmujące zagadnienia społeczne, polityczne i metodologiczne, czwarta zaś - referaty pozostałe, określone wspólnym tytułem jako "Wybory światopoglądowe i estetyczne" literatury polskiego Oświecenia.

Cykl referatów poświęcony twórcy "wrocławskiej szkoły" badań nad Oświeceniem rozpoczął J.W. G o m u l i c k i wspomnieniem o Tadeuszu Mikulskim. Mówił o swoim pierwszym zetknięciu z Profesorem, o jego pracy w Bibliotece Narodowej w latach 1932-1936, późniejszych losach wojennych i ostatnich latach życia spędzonych we Wrocławiu. Kolejne dwa referaty, przygotowane przez uczniów Profesora, poruszały problem obecności Francji w pisarstwie Mikulskie-

go - E. R z a d k o w s k a (UW), oraz walorów literackich jego prozy naukowej - P. M a t u s z e w s k a (UWr.); M. C i e ś - s k i (UWr.) przedstawił koncepcję literatury polskiego Oświece- nia, zarysowaną w pracach naukowych prof. Mikulskiego - Oświece- nia, które nie jest ostatnią fazą literatury staropolskiej, lecz pierwszą epoką nowoczesnej kultury literackiej. W dyskusji Cz. Z g o r z e l s k i (KUL) mówił m.in. o roli prof. Mikulskiego w historii nauki, głównie jako dydaktyka, skupiającego wokół sie- bie liczną grupę uczniów, twórcę tzw. "szkoły wrocławskiej" badań nad Oświeceniem. Po zakończeniu dyskusji uczestnicy sesji udali się na cmentarz św. Wawrzyńca we Wrocławiu, by złożyć kwiaty na grobie Profesora.

Druga grupa referatów dotyczyła postaci i twórczości Ignacego Krasickiego. Z. L i b e r a (UW) w referacie zatytułowanym "Ignacy Krasicki w oczach czytelnika końca XX wieku" przedstawił współczesne spojrzenie na Krasickiego, zwłaszcza na te cechy jego pisarstwa, które budzą obecnie największe zainteresowanie. Omówił również najważniejsze prace o Krasickim, opublikowane w ciągu ostatnich dziesięcioleci: książki W. Borowego, T. Mikulskiego, M. Piszczkowskiego, R. Wołoszyńskiego, Z. Golińskiego, P. Cezina, W. Maciąga i T. Dworaka. T. K o s t k i e w i c z o w a (IBL) omówiła zawarte w utworach Krasickiego poglądy na książkę i jej rolę w życiu społecznym, zwróciła również uwagę na mocno podkreś- lany w dziełach Krasickiego socjologiczny aspekt lektury i funk- cjonowania książki, społeczną i materialną sytuację pisarza ("Ignacy Krasicki o książkach i czytaniu").

J. N e u b e r g (WSP Opole) w wypowiedzi zatytułowanej "Ignacy Krasicki - mędrzec i mentor. Z problematyki funkcji lite- ratury" analizował relacje pomiędzy poetą jako bajkopisarzem,

właściwym narratorem utworu i jego odbiorcą, relacje wpisane w dwa utwory otwierające cykl "Bajek i przypowieści": "Do dzieci" i "Wstępu do bajek". Krasicki - jako tytułowy mędrzec - jest sceptyczny i pozbawiony złudzeń. jako mentor zaś prezentuje poetawę perewazyjną.

Dwa następne wystąpienia poruszały zagadnienie recepcji "Raju utraconego" w twórczości Krasickiego: Z. S i n k o (IBL) - "Ignacy Krasicki a »Raj utracony« Milтона", oraz problematykę związaną z pojęciem dowcipu (esprit) w prozie XBW - J. R u d n i c k a (Lublin) "Dowcip Krasickiego w »Monitorze« i w »Mikołaja Doświadczyńskiego przypadkach«".

W osobną grupę zebrano referaty mówiące o sprawach sarmatyzmu, kaznodziejstwa, cenzury i pamiętnikarstwa. H. S t a n k o w s k a (WSP Opole) w wystąpieniu pt. "Sarmata i sarmatyzm w literaturze polskiego Oświecenia. Kontynuacje i przeciwstawienia" poruszyła problem różnych konotacji semantycznych terminów "sarmata" i "sarmatyzm", które w literaturze polskiego Oświecenia zyskały - przynajmniej na pewien czas - zabarwienie negatywne, oraz terminu "Polaka dawnego", który nigdy nie był nacechowany ujemnie. A. J. Z a k r z e w s k i (WSP Częstochowa) w referacie "Wybrane problemy reformy społeczno-politycznej Rzeczypospolitej w kaznodziejstwie oświeceniowym" przedstawił związki kaznodziejstwa XVIII wieku z reformą społeczno-polityczną Rzeczypospolitej, wskazując na poparcie, jakiego udzielili królewskiemu programowi reform najwybitniejsi kaznodzieje czasów Oświecenia w latach 1770-1795. Zagadnienia wolności druku i funkcjonowania cenzury (głównie prewencyjnej) w latach Sejmu Wielkiego były przedmiotem wystąpienia J. S z c z e p a ń c a (Bibl. Oss.). A. C i e ń s k i (UWr.) zajął się natomiast problemami bibliograficznej klasyfikacji i

systematyzacji pamiętników i wszelkich tekstów wspomnieniowych ("Problemy bibliografii pamiętnikarstwa").

Ostatnią grupę referatów rozpoczęła wypowiedź J. R y b y (UŚl.) "Między wiarą a libertynizmem. O rozterkach religijnych Jana Potockiego". Autor przedstawił duchowy i światopoglądowy portret Potockiego, stwierdzając, iż obok libertyna tkwi w autorze "Rękopisu znalezionej w Saragoście" głęboko wierzący chrześcijanin, dokonujący swoistego "eksperymentu religijnego", bardzo specyficznej kontynuacji pascalskiego zakładu u schyłku Oświecenia.

A. A l e k s a n d r o w i c z (UMCS) wygłosiła referat zatytułowany "Opozycje między »mówić« i »milczeć« (figura kamienia w poezji i kulturze polskiego Oświecenia)". Przedmiotem rozważań był niepublikowany dotychczas dziennik podróży Izabeli Czartoryskiej i wyobrażenia wspomnianego motywu kamienia związane z puławską rezydencją Czartoryskich, konfrontowane z przedstawieniami tego motywu w kulturze europejskiej.

Z. W o ł o s z y Ń s k a (IBL) omówiła związki twórczości dramatycznej Wojciecha Bogusławskiego z utworami Wiktora Alfieri, reprezentanta teatru włoskiego drugiej połowy XVIII wieku.

B. M a z u r e k (UŚl.) zajęła się problematyką tradycji i nowatorstwa w kształtowaniu literackiej ramy wydawniczej dzieł F.D. Książnina, zwłaszcza zagadnieniami związanymi z różnymi formami dedykacji publikowanych przez Książnina utworów. Liryki więzienne ks. Hugona Kołłątaja były przedmiotem uwagi P. Ż b i k o w s k i e g o (WSP Rzeszów), który w ostatnim referacie sesji przedstawił - na tle poezji oświeceniowej - drogę wiodącą od liryki drugiej połowy XVIII wieku ku romantycznemu przełomowi i rolę, jaką pełniły w niej tzw. liryki więzienne Kołłątaja.

Podsumowania konferencji dokonał prof. R. Kaleta (IBL), raz

jeszcze wracając do patronującej obradom postaci Profesora Tadeusza Mikulskiego i zwracając uwagę na emocjonalne walory sesji, która zgromadziła wielu przyjaciół, uczniów i współpracowników autora "W kręgu oświeconych" i "Ze studiów nad Oświeceniem".

czerwiec 1989

Tomasz Chachulecki

"ZAGADNIENIA TEORII TROPÓW"

(Warszawa, 27-29 X 1988)

Konferencja, zorganizowana z inicjatywy Pracowni Poetyki Teoretycznej IBL, była drugim z kolei spotkaniem dyskusyjnym poświęconym przekształceniom znaczeniowym słów w wypowiedzi, czyli w terminologii retorycznej - tropom¹. Zainteresowanie tą problematyką wynika z ukierunkowania w ostatnich latach badań językoznawczych na zagadnienia użycia elementów językowych w wypowiedzi, z postępu, jaki można zaobserwować w opisie semantycznych i pragmatycznych aspektów języka. W obrębie tych dyscyplin lingwistycznych wypracowywane są kategorie pojęciowe, które pozwolą bardziej adekwatnie ująć mechanizm tropu i zrozumieć jego osobliwości komunikacyjne.

W konferencji udział wzięli badacze krajowi i zagraniczni, w tym światowej sławy twórca szkoły semantyczno-leksykologicznej - J.D. Apresjan (Moskwa) i I. Mielczuk (Montreal). Ich wykłady otwierały i kończyły konferencję, co w zamyśle organizatorów miało uwydatnić wagę problematyki semantyczno-pragmatycznej dla wypracowania metodologii opisu tropów.

J.D. A p r e s j a n zreferował swą koncepcję konotacji